

te staan in dit ogenblik van hun diepste nood. De vijand luistert mee. Ik zeg u slechts: luistert naar uw geweten en handelt in Christelijke barmhartigheid.'

Vijf dagen verliepen voor 'De Brandaris, de radio-omroep voor Nederlandse zeevarenden' (die in bezet gebied druk meebelusterd werd), iets over de deportaties zei. 'De Rotterdammer' (H. J. van den Broek) legde ook uit, *waarom* hij gewacht had: hij had aan de juistheid van de berichten getwijfeld, maar sinds hij vernomen had dat in NSB-bladen gepubliceerd was dat zich op 1 juni '43 geen Jood meer in Nederland zou bevinden¹, twijfelde hij niet langer. De deportaties noemde hij 'een bewuste poging tot uitroeiing, . . . een bewuste poging tot moord op weerlozen.'²

Daar bleef het voorlopig bij. Een campagne om de bevolking in bezet gebied aan te sporen, de Joden zoveel mogelijk hulp te bieden, werd niet ingezet. Zowel Radio Oranje als 'De Brandaris' waren zich bewust dat zij de situatie in bezet gebied slechts gebrekkig overzagen; niemand in Londen had enig denkbeeld van de mate waarin zulk een campagne zou aanslaan. Het bleef dus bij Gerbrandy's 'luistert naar uw geweten en handelt in Christelijke barmhartigheid' - maar die oproep werd slechts één keer uitgezonden. Wanneer er nog Joden waren die regelmatig naar de Londense uitzendingen luisterden, dan moesten zij wel het gevoel hebben dat deze hun bitter weinig steun gaven in een periode waarin elke maand de voorafgaande in verschrikkingen overtrof.

Naar een nieuw systeem

De weinige bewegingsvrijheid die de Joden in Amsterdam nog bezaten, werd op 20 juli, vijf dagen na het vertrek van de eerste twee deportatietreinen, verder beperkt: aan alle Joden werd gelast, de volgende dag hun fiets in te leveren. Wij hebben geen denkbeeld van de mate waarin dat geschied is. In elk geval konden nagenoeg alle Amsterdamse Joden na de 21ste juli niet meer van een fiets gebruik maken; wie dat, met de Jodenster op, toch deed, liep grote kans om als 'strafgeval' gearresteerd te worden. Wij voegen hieraan toe dat de Joodse Raad wist te bereiken dat een aantal van zijn eigen functionarissen alsmede de Joodse artsen hun fietsen behielden. Voor Joden die voor de *Wehrmacht* werkten, ging hetzelfde gelden.

¹ Dat stond bijvoorbeeld op 17 juli te lezen in het weekblad van de Nederlandse SS, *Storm-SS*. ² 'De Brandaris': uitzending van 30 juli 1942.